

CĂLĂTORIE ÎN MIEZUL VIETII

Ruxandra Hurezean a absolvit Facultatea de Istorie și Filosofie din Cluj-Napoca, cu specializarea sociologie. Lucrează în presă de peste 30 de ani, timp în care s-a specializat în reportajul social. A condus redacții și a contribuit la înființarea de publicații, lucrând pentru presa locală și națională. Este autoarea a cinci volume de reportaje, memorialistică și proză scurtă. A fost premiată în mai multe rânduri de Asociația Profesioniștilor din Presă Cluj și a primit Premiul Mass-Media al Ambasadei Germaniei la București, pentru reportajele privind istoria și prezentul minorității germane din România. În 2023 a publicat la Editura Humanitas, împreună cu alpinistul și exploratorul David Neacșu, *Cartea înălțimilor: Povestea unei vieți de explorator*.

RUXANDRA HUREZEAN

CĂLĂTORIE
ÎN MIEZUL VIEȚII

PORTRETE, COMUNITĂȚI, ISTORII
POVEȘTI DINTR-O LUME ÎN MIȘCARE

Prefață de Alexandru N. Stermin

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Andreea Niță
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Florina Vasiliu, Veronica Dinu

Tipărit la Monitorul Oficial R.A.

© HUMANITAS, 2024

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Hurezean, Ruxandra
Călătorie în miezul vieții: portrete, comunități, istorii,
povești dintr-o lume în mișcare / Ruxandra Hurezean;
pref. de Alexandru N. Stermin. – București: Humanitas, 2024
ISBN 978-973-50-8601-5
I. Stermin, Alexandru N. (pref.)
821.135.1

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723 684 194

CUPRINS

<i>Călătorii care trasează o hartă a naturii umane</i>	
Prefață de Alexandru N. Stermin	7
<i>Argument</i>	11

PRIMA PARTE

Neînfricații

Arturo: Omul care a traversat Marele Război pe sârmă	15
Schönbrunnul lui Viktor.....	30
Americanul rătăcitor.....	38
Povestea profesorului de la Harvard care și-a luat casă în Transilvania: „Prin Criș, poți să vezi stadiul lumii globale“	48
Țara „Cocoșului decapitat“: Cum a arătat ziua în care scriitorul Eginald Schlattner a împlinit 90 de ani	54
Babilonul pierdut	59
Fenomenul Uila: Locul unei fuziuni totale.....	72
Viața mâinilor negre	80
Tabloul lumii pictat de Olga Lengyel	92
Julius Márton: Pe urmele deținutului care a lăsat un bilet în zidurile Cazinoului din Constanța.....	108
Când șuieră vântul pe fâșia morții	117
România trăită de departe	129
Zece veacuri de singurătate.....	140
Fabrica de teatre.....	152
Pulitzer și povestea lui, din Makó în Missouri	160
București, America României	172

PARTEA A DOUA

Neliniști

Trenul din nori.....	191
Fenomenul Tășuleasa: Renașterea unei generații	198
Remarcabilii	206
Lebăda neagră din carnea omului.....	216
Ordinul Linguriței și cancerul la copii.....	227
Duhul neliniștii: Întâlnire cu ultimii dintre subpământeni	242
Plimbare prin orașul unde se prinde harta în cui: Cum a străbătut Sighetu Marmației 30 de ani de libertate	253
Povestea fabuloasă a unui fir de ață.....	257
Țara medicilor de țară	267
Satul paralel cu statul: Falansterul de la Ciacova.....	282

PREFAȚĂ

Călătorii care trasează o hartă a naturii umane

Cu tandrețe și curaj, tenace și conștientă de importanța fiecărui pas, Ruxandra Hurezean ajunge pe calea dialogului în universul din interiorul oamenilor pe care-i întâlnește și în inima comunităților de care se lasă învăluită. Chiar dacă pe unii îi caută, în vreme ce alții îi ies în cale, povestea fiecăruia are o valoare absolută pentru ea, căci, așa cum e firesc, fiecare poartă cheia dezlegării unui mister care ne-ar putea ajuta să înțelegem lumea.

Dacă avem o natură umană, suntem datori – și se cuvine – să-i explorăm continentele. Să îndrăznim să schițăm o hartă cu peisajele marcate de luminile și umbrele, de adâncurile și înălțimile noastre, desfășurate toate spre un orizont infinit.

Ei bine, acest cutezător demers este asumat în paginile acestei cărți de Ruxandra Hurezean. Conștientă de dificultatea lui și de complexitatea spațiului pe care-l explorează, nu se pierde și nu ne lasă rătăcitori urmând-o, căci face fiecare pas cu gândul la cititor, dorindu-și ca la finalul explorării să putem *citi* dintr-o privire harta naturii umane și să ne orientăm cu ajutorul ei.

Pornind de la acest gând, autoarea a înțeles că este necesar să-i marcheze punctele, excepțiile, așa cum, în trecut, făceau cei care, construind arhitectura unei hărți pe o palmă de lume, luau ca reper câte un nuc ori un turn de biserică. Astfel, în aventura ei prin vastitatea naturii umane, Ruxandra Hurezean a căutat puncte de referință: personaje singulare sau comunități. Fiecare, descris în subiectivitatea lui, capătă un caracter universal,

proiectat asupra lumii. Plecând de la acestea, ca puncte de referință, acoperă natura umană și generează hărți ale căror coordonate nu sunt însă numere, ci principii și credințe, evenimente și istorii, visuri și deznădejdi, sorți blestemate ori destine mântuite, toate exprimate la zecimală, într-o scriitură precisă și vie – asemenea naturii din care s-a distilat.

Nevoia autoarei de a înțelege omul și comunitatea vine din conștientizarea faptului că, spațial, natura umană este în *mijlocul nostru*, adică în noi și între noi.

Așa ajunge, ca în *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte*, în *aci-ul* de pe tărâmul ființei. Acolo unde timpul și spațiul se dizolvă ori converg. Privind cu atenție în jur, descoperim prin lentila ei omul care a traversat Marele Război pe sârmă și a cărui umbră încă se mișcă, din înaltul timpului, peste noi, devenindu-ne contemporan. Trăim împreună cu ea dincolo de hotarele României și ajungem să ne întrebăm dacă adevărata hartă a acestei țări nu are mult mai multe în comun cu geografia naturii umane și mai puțin cu geografia fizică.

Tocmai prin descoperirea acestui *aci* al *ființei* textele Ruxandrei Hurezean se metamorfozează, devenind din reportaje – inițiate și susținute ca demersuri obiective, fundamentate de observații riguroase – un soi de literatură, o formă de eseu însuflețit. Asta pentru că, datorită capacității ei rafinate de a pune în cuvinte observația, ajunge de la *natura umană* la *firea umană*, aflată în spațiile naturii.

După cum remarcă Noica, natura este un neologism care a înlocuit *firea*¹. În concepția filozofului, raportul dintre natură și fire stă în faptul că natura este abstractă, și deci se poate vorbi despre științele naturii, nu însă și despre științe ale firii. Derivând din *ființă*, *firea* păstrează generalitatea ei adăugându-i nuanțe

1. C. Noica, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, Humanitas, București, 2021, pp. 71–79.

concrete. Textele acestui volum dezvăluie o călătorie de zece ani în care, pornind în cartarea naturii umane, cu instrumentele obiective ale reportajului, autoarea descoperă infinitul orizont al *ființei* și reușește să prindă în cuvinte acest interval dintre *natură* și *ființă*, pe care Noica îl găsește caracterizat de *fire*. Descoperind firea umanului, textele ei capătă vibrația unor povești, povești reale, povești ale concretului.

Pentru Ruxandra Hurezean n-a fost suficient doar să descopere personaje ori comunități, pe care le-a surprins în reportajele ei, ci a simțit nevoia să le cuprindă și între copertele acestui volum, ceea ce argumentează, pe încă un plan, descoperirea *firii* în *natură*, căci, așa cum Noica notează: „Când exprimă felul de a fi, natura vorbește despre esența lucrurilor. Firea vorbește despre esența și existența lor laolaltă”.¹

Avem astfel o culegere de povești reale care nu au doar o valoare estetică, pentru că, mărturisindu-ne câte un zbulcium al destinului, ori o încercare a sortii, aceste experiențe subiective de calibru greu sparg șabloanele și ne duc spre ceva fundamental – către fire, spre un loc înalt de unde putem vedea peisajul naturii umane și vastul ei orizont sau în abisul întunecat, unde auzim frământările tragicului asurzitor.

Găsim unele povești asemenea celor nemuritoare, pe care parcă le-am mai auzit, însă rostite aici, în cuvintele Ruxandrei Hurezean, ne adună împreună pe toți: cel care spune povestea, cu cei din poveste și cei ce o citesc. Cele mai multe însă n-au mai fost spuse niciodată și, zdrobiți de forța mesajului lor, ne întrebăm de nu cumva era mai bine să fi rămas nespuse. Dacă scriitoarea turcă Elif Shafak are dreptate când spune că „Poveștile ne unesc, dar cele nespuse ne separă”², atunci această carte, cu toată forța poveștilor spuse, nu-i decât un descântec vindecător scris pentru

1. *Ibidem*, p. 79.

2. E. Shafak, *Cum să rămâi lucid într-o epocă a dezbinării*, Polirom, Iași, 2020, p. 14.

noi, toți cei care, dincolo de timp și spațiu, am fost, suntem sau ne vom găsi trăind împreună pe acest tărâm al naturii umane.

Aceste povești sunt mărturia faptului că adevărata hartă ce redă natura umană este cea pe care, citind-o, ajungem, fără să rătăcim, la firea umanului, în miezul vieții lui.

Alexandru N. Stermin
septembrie 2024

ARGUMENT

Sunt jurnalist din România, însă subiectele reportajelor realizate pe parcursul a zece ani au depășit granițele țării. Caut să descopăr și să înțeleg omul, dincolo de etnie, categorie socială sau arie geografică. M-au preocupat în principal resorturile intime ale unor personaje singulare, care au mers împotriva curentului. Care au înfruntat greutăți inimaginabile fie pentru a supraviețui, fie pentru a-și realiza visul. I-am găsit în palate imperiale, dar și în mahalale. Fiecare supraviețuitor este un erou al condiției umane.

Un interes special reflectat în aceste reportaje a fost pentru minorități. Cum s-au adaptat și au trăit în pace 22 de etnii diferite la Tulcea, oraș de la porțile Deltei Dunării, cum va supraviețui cea mai periclitată limbă și minoritate din Europa.

Reportajele din acest volum surprind legături puternice între oameni diferiți, care s-au ținut peste sau pe sub evenimentele consemnate de istorie: dincolo de puterea guvernelor, a granițelor sau a prejudecăților.

Oamenii povestirilor noastre sfidează etichetele sociale și rasiale. Fie că e turc, tătar, evreu, supraviețuitor din lagăr nazist, arhitect de geniu, profesor la școala din mahala, constructor de cale ferată, emigrant în capitala unui fost imperiu, magnat de presă peste ocean, bătrân din cea mai periclitată minoritate sau un copil care a crescut singur acasă, el învinge constrângerile timpului său. Pentru că, dincolo de politici și granițe, viața fiecăruia urmează visul lui. Oamenii în căutarea unei patrii întâlnim

peste tot. Ei sunt ca apa: oricât de mare faci digul, o parte din ea tot se revarsă peste.

Reportajele cuprinse în acest volum au fost realizate între 2013 și 2023 și publicate în revista *Sinteza* și pe PressHub.

Ruxandra Hurezean

PRIMA PARTE
Neînfricații

Arturo: Omul care a traversat Marele Război pe sârmă

Era în 1933. Silviu avea trei ani și să se dea în scrânciobul din piață era marea lui distracție. În ziua când a sosit Arturo, acolo l-a prins evenimentul, la joacă în fața Căminului Cultural. Tatăl lui, Silviu Bocănicu senior, avea o prăvălie în casa Helta, casa cu etaj din piață. Acolo își și instalase aparatul de fotografiat. Aștepta. Arturo și-a legat sârmele între casa lui și casa lui Tomuș. Cum casa lui Tomuș nu avea etaj, le-a legat de acoperiș. Nu era soare, dar nici nu ploua. Cel mai rău ar fi fost vântul, însă nici el nu bătea.

Arturo Strohschneider s-a născut în două locuri. A murit în trei. A fost văzut mergând pe sârmă și mult după ce a murit. A răsarit într-un roman scris undeva lângă Sibiu – dar îl chema Apollo Bonifazius și era cioclu la o firmă de pompe funebre. La Brașov, prin anii '46, s-a prăbușit în țărână în fața unei fetițe, îl plânge și astăzi. A fost văzut la Reșița, când și-a rupt o mână, la Rupea dădea autografe fetelor de școală, la Bologna trecând pe deasupra pieței Aldrovandi, la Milano survola Piazza Grande, la Genova, în 1915, purtând pălărie și palton, iar anul trecut, pe 9 noiembrie, „mergea“ pe sârmă între Dom și Palatul Comunal din Perugia, pe deasupra Pieței Mari, „alături“ de Andrea Loreni în noaptea magică de „Nessun dorma“. L-au „văzut“ toți italienii adunați în piață. Sau n-a fost așa?

Adevărul este că acest personaj a existat cu adevărat și a purtat acest nume, cam bizar, ce-i drept, Strohschneider, adică „tăietor de paie“. Și Artur, desigur. Era austriac, unele mărturii spun că se născuse în Styria, Ausserland, altele că ar fi fost din Trieste, dar

cert este, așa cum singur mărturisește într-un interviu acordat ziarului *Corriere della Spezia* în 18 mai 1912, că locuia la Leitmeritz, în Boemia. Ce-i drept, doar trei luni pe an, când pescuia și trândăvea, pentru că în celelalte nouă luni locuia pe sârmă. A învățat acrobația de la nouă ani și a dat reprezentații în toată Europa. Era celebru la începutul secolului trecut – un fenomen. Arturo, cum îi spuneau italienii, oferea spectacole în piețe, în târguri, peste tot. Ținea mii de oameni cu sufletul la gură, îi făcea să uite de război sau de foamete. Îi făcea să creadă că moartea poate fi învinsă. Le dădea curaj.

Din 1910 până în 1934, străbate toate marile orașe și sate din Europa. De multe ori, ce câștiga colectând după spectacol dona orfelinatelor, pentru copiii bolnavi de TBC sau Crucii Roșii, în timpul războiului.

În anii 1933–1934 a ajuns și în România. A dat spectacole la Sibiu, Brașov, Rupea, Reghin, Saschiz, Mediaș, Sighetu Marmăției, Cernăuți,... dar și în Munții Apuseni.

L-am zărit într-o fotografie, plutind deasupra pieței centrale din Roșia Montană, într-o zi mohorâtă de toamnă-iarnă. Și am pornit pe urmele lui

Se spune că Arturo sosea în oraș, se oprea în mijlocul lui, în piața centrală, unde ochea două clădiri. Cam la fel de înalte, așezate pe două laturi sau în două colțuri opuse ale pieței. Între ele avea să-și lege cablurile dacă primăria învoia spectacolul.

Mirosea aerul să vadă dacă vremea va fi bună și-l căuta pe primar. Îl găsea pe el sau pe careva dintre funcționari. Dacă primea aprobare, mergea la gazetă și dădea anunț. Trecea în anunț orele și locul când va urca pe sârmă deasupra orașului. Unele orașele sau sate aveau „doboșar“ care anunța cu „doba“ că pe la 3 de-amiază, „stroschneiderul“ va urca pe sârmă, deasupra adunării, în piața mare.

În februarie–martie 1910, Arturo Stroschneider dădea spectacole în Piazza Aldrovandi din Bologna (în centru, spre dreapta, în fotografia făcută atunci, se vede partea impunătoare a Palazzo Davia Bargellini). Apoi a ajuns la Modena și Perugia.

Anul 1910 avea să fie un an de mare succes pentru el, un început în triumf. Oamenii îl aplaudau bucușori, spectacolul era gratis, copiii, bătrânii și vagabonzii aveau și ei parte de o bucurie comună cu ceilalți. Poate singura distracție care le era îngăduită tuturor la fel, guvernator sau cerșetor. La sfârșit îl ajutau voluntarii să strângă ceva bănuți într-un joben, de la oricine ar fi vrut să dea. Păstra pentru el o parte, își plătea drumul, sârmele, hotelul și masa. Era modest. Jurnaliștii care-l vor prinde în 1912 la hotel Concordia din La Spezia, Italia, și-i vor lua un interviu spun că „nu a pozat la sol într-o figură din numărul său, ci s-a așezat modest într-un scaun, și-a aplecat capul cu cea mai aleasă curtoazie, într-o atitudine de repaus modest“ și le-a răspuns răbdător la întrebări.

Este fascinantă descrierea pe care ne-o oferă un jurnalist perugian din acele timpuri: „Fiul aerului, eliberat de vertijuri, se așază pe fir în fiecare seară, se plimbă în sus și în jos, acompaniat de o mică orchestră, de-a lungul firului întins între Dom și Primărie: 80 de metri, la o înălțime de treizeci. Oamenii se adună de peste tot. Arturo este, într-adevăr, un bun «dirijor»: la un singur semn al său, se lasă o tăcere absolută, deși sunt mii de spectatori; de acolo, de sus, conversează, glumește, se preface că ar cădea, îi face pe toți să stea cu sufletul la gură când se sprijină pe un singur picior și mimează salturi. Uneori se și deghizează“. La sfârșit, a oferit primăriei 421 de lire cu care să trimită la mare copiii tuberculoși, parte din câștiguri le-a donat Crucii Roșii, precum și voluntarilor care îl ajutau în fiecare seară să strângă ceea ce publicul îi oferea.

Femeile erau topite după el. Lăsau acasă soții mirosind a cărbune, a rachiu și sudoare, blestemând în urma lor, și plecau în piață când se apropia ora anunțată, pentru Strohschneider. El era altceva. Avea un curaj nepământesc, străbătea văzduhul pe un fir, dansa deasupra lumii. Îi spuneau „Regele aerului“.

Regele lor mergea în maiou și chiloți de pânză pe fir, avea o mustăcioară gălbuie, era subțirel și vesel. S-au găsit și reclamații ale unor bărbați furioși pentru că femeile lor îi înfruntau pentru